

Waldemar Chrostowski

"Macedonia. History, monuments, museums", Ioannis Touratsoglou, Athens 1998 : [recenzja]

Collectanea Theologica 71/1, 237-240

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kiwań redakcji i nie został uwzględniony – czyżby na tym kontynencie można było odnajdować społeczeństwa bezzwłocznego zaspokajania?

Redaktorzy zeszytu zrobili nieprzekonujący unik: zabrakło konkluzji analitycznej, w miejsce której – wyraźnie to zaznaczając – w edytoriale przytoczono wiersz Wisławy Szymborskiej. Otóż wolno utrzymywać, że w edytoriale należało nie tylko stawiać liczne – nazbyt liczne – pytania, ale też na nie odpowiedzieć; że w każdym przypadku w finalnej syntezie należało uporządkować zgromadzone doświadczenia, analizy i przede wszystkim refleksje. Ta uwaga odnosi się do obojga edytoralistów, ale szczególnie do Junker-Kenny; faktycznym bowiem autorem edytoriale był Tomka, tak więc drugiemu z edytoralistów przypadać winien – wedle najlepszych modeli „Concilium” – obowiązek przygotowania końcowej konkluzji.

Michał Horoszewicz, Warszawa

Ioannis TOURATSOGLOU, *Macedonia. History – Monuments – Museums*, Ekdotike Athenon S.A., Athens 1998, ss. 459.

Nie trzeba nikogo przekonywać, jak wielką rolę w poznawaniu realiów i orędzia Pisma Świętego odgrywa znajomość historii i geografii biblijnej. W ostatnich latach w tych dziedzinach dokonał się ogromny postęp, duże zasługi położyły także pielgrzymki apostołskie Jana Pawła II, również te odbyte w Wielkim Jubileuszu Roku 2000 do Egiptu i na Synaj oraz do Jordanii, Izraela i Autonomii Palestyńskiej. Na maj 2001 r. jest zapowiadana pielgrzymka Ojca Świętego do Grecji, Syrii i na Maltę. Długo i starannie przygotowywana, stanie się na pewno wielkim wydarzeniem.

Spośród historycznych krain obecnie przynależących do Grecji wielkie znaczenie ma Macedonia. Wyłoniła się na scenie historycznej stosunkowo późno, bo dopiero w V w. przed Chr., czyli wtedy gdy na południe i wschód od niej istniały znaczące organizmy polityczne, z których wiele zdążyło już nawet upaść. Pierwsze wzmianki historyczne o Macedończykach pochodzą mniej więcej z początku VII w. przed Chr., gdy plemię Makedonów rozpoczęło ekspansję kosztem Traków i Iliryjczyków, stopniowo zajmując tereny współczesnej północnej Grecji, nazwanej przez Tukidydesa Dolną Macedonią albo Macedonią Nadmorską. Od niedawna, po rozpadzie byłej Jugosławii, istnieje także niepodległa Macedonia, w której ostatnio narastają napięcia z Albańczykami, zaś pewna liczba ludności macedońskiej mieszka również w Albanii i zachodniej Bułgarii. Macedończycy chętnie nawiązują do swojej wspaniałej przeszłości, związanej zwłaszcza ze słynnym Aleksandrem Macedońskim (czyli Wielkim) i kilkoma innymi bohaterami, których pamięć przyczyniła się wydatnie do kształtowania ich narodowej tożsamości. Mając na

względzie wielowiekową niewolę turecką, w której Macedończycy nie raz znosili prześladowania i dlatego są czuli na punkcie swojej autonomii, a także ich obecne zamieszkiwanie na obszarze czterech sąsiadujących ze sobą państw, nie trudno odgadnąć, że jest to jeden z najbardziej zapalnych rejonów Europy.

Z perspektywy chrześcijańskiej Macedonia kojarzy się przede wszystkim z drugą i trzecią podróżą misyjną św. Pawła. Podjąwszy wyprawę rozpoczętą po tzw. soborze jerozolimskim, apostoł dotarł przez Azję Mniejszą do Troady „W nocy miał Paweł widzenie. Jakiś Macedończyk stanął przed nim i błagał go. »Przepraw się do Macedonii i pomóż nam!« Zaraz po tym widzeniu staraliśmy się wyruszyć do Macedonii w przekonaniu, że Bóg nas wezwał, abyśmy głosili im Ewangelię” (Dz 16,9-10). Paweł udał się Neapolis (dzis. Kavalla) do Filipi, stamtąd przez Amfipolis i Apolonię do Tesaloniki, a następnie do Berei, skąd musiał udać się do Aten. Poszczególne epizody tej wyprawy znamy z Dz 16,11-17,15 W te same rejonny powrócił jeszcze podczas trzeciej podróży misyjnej (Dz 20,1-5), napisał też dwa Listy do Tesaloniczan oraz List do Filipian, które znalazły się w kanonie NT Macedończycy chlubią się zatem apostołskimi początkami wiary chrześcijańskiej, której pozostali wierni do dzisiaj.

Ożywione zainteresowanie krajami biblijnymi nie mogło pominąć Macedonii Greckiej, położonej nad Morzem Egejskim. Corocznie przybywają do niej tysiące turystów i coraz liczniejsze grupy pielgrzymów, którzy podejmują wysiłek podróżowania śladami apostołów. Szczególnie w sezonie, czyli od maja do października, można je spotkać dosłownie wszędzie, od otwartych miejsc po muzea i świątynie. W ciągu ostatniego ćwierćwiecza zrobiono bardzo wiele, aby te starożytne miejsca odnowić, restaurować, uporządkować; swój wygląd zmieniły też muzea i świątynie. Ukazało się kilka nowych pozycji książkowych, głównie o charakterze albumów i przewodników. Wśród nich korzystnie wyróżnia się opatrzona licznymi fotografiami książka *Macedonia. Historia – zabytki – muzea*, której autorem jest Ioannis T o u r a t s o g l o u, efor zabytków starożytnych i jeden z najlepszych greckich przewodników po Macedonii. Jego książka kompetentnie i barwnie „oprowadza” po najwspanialszych miejscach i zabytkach, zapoznając też czytelników z rezultatami najnowszych odkryć archeologicznych podjętych w ostatnich dekadach XX w. Szczyt świetności Macedonii przypadł na przełom ery przedchrześcijańskiej i chrześcijańskiej, to znaczy czas żywiłowego rozwoju kultury hellenistycznej oraz politycznej i wojskowej ekspansji Rzymian. Zbiegło się to z narodzinami i okrzepnięciem chrześcijaństwa, którego osiągnięcia i wpływy zaznaczyły się później w Macedonii bizantyjskiej.

Książka składa się z czterech zasadniczych części, poprzedzonych *Prologiem* (s. 7), mapą starożytnej Macedonii (s., 8-9) oraz *Przeglądem historycznym* (s. 11-56), w którym znalazły się wiadomości na temat kolejnych okresów dziejów Macedonii:

prehistoria, okresy geometryczny i archaiczny, klasyczny, hellenistyczny, rzymski, bizantyjski, frankijski (spadkobierca wypraw krzyżowych), turecki, a także wiadomości na temat języka macedońskiego i czasów współczesnych. Wszystkie informacje zostały podane zwięźle i przystępnie, dzięki czemu otrzymujemy wartościową panoramę dziejów tego osobliwego rejonu Europy południowej. Przeciętnego Polaka zainteresuje na pewno synteza dotycząca II tysiąclecia, dramatycznego i barwnego. Skutki wydarzeń sprzed kilku stuleci mają wciąż wielkie znaczenie dla odczuć i aspiracji współczesnych mieszkańców,

Część pierwsza, najobszerniejsza (s. 57-273), jest zatytułowana *Macedonia Środkowa (Dolna)*. Kolejno zostały omówione: Tesaloniki, Pella, Berea, Edessa, Meza, Vergina, Oion i Kilkis. W każdym przypadku autor omawia najbliższe okolice tych miejscowości, podając krótką historię danego regionu, oraz zabytki i zabytki miejscowych muzeów archeologicznych. Ten sam schemat powtarza się w części drugiej, poświęconej Półwyspowi Chalcydyckiemu (s. 274-330). Zostały tutaj omówione: Petralona, Olynthos, Polygyros, Ouranoupolis, góra Atos i Rentina. Jest to jeden z najbardziej malowniczych i otoczonych licznymi legendami zakątków Grecji. Do klasztorów na Atos wstęp mają wyłącznie mężczyźni i to po udanym przejściu wielu trudnych formalności. Tutejsze klasztory, stanowiące swoistą republikę mnichów, nadają ton życiu milionów wyznawców prawosławia. Część trzecia (s. 331-398) nosi tytuł *Wschodnia Macedonia*. Omówione zostały: Amfipolis, Serrai, Kavalla (staroż. Neapolis), Filipi i Thassos. Prawie każdą z tych nazw znamy z Dziejów Apostolskich. Część czwarta (s. 399-455) nosi tytuł *Zachodnia (Górna) Macedonia*, a na jej terenie znajdują się: Kozani, Aiane, Siatista, Servia, Petres, Kastoria i jeziora Prespes. Ta część jest zagranicznymi turystom i pielgrzymom chyba najmniej znana. Na końcu (s. 456-459) została zamieszczona wyczerpująca bibliografia, podziękowania i mapa współczesnej Macedonii w ramach terytorium państwa greckiego.

Wielką zaletę książki stanowi nie tylko ciekawy tekst, lecz i znakomite ilustracje, a wśród nich mapy, wykresy i fotografie poszczególnych miejsc i zabytków. Wszystko to jest dziełem wysokiej klasy profesjonalisty, który korzystając z unikatowych możliwości dał wyraz rozległej wiedzy i wielkim umiejętnościom popularyzatorskim. W niektórych miejscach wyczuwa się wyraźnie podteksty polityczne, wynikające z przewrażliwienia Greków na podnoszone głośno i po cichu roszczenia Macedończyków do autonomii, a nawet tendencje separatystyczne. Autor przedstawia Macedończyków jako szczerp grecki, zaś ich kulturę starożytną jako składnik kultury hellenistycznej i greckiej, z czym z pewnością nie zgodzą się obywatele suwerennej Macedonii, a także spora część Macedończyków żyjących na terenie Grecji. O Macedończykach wiadomo, że w ich etnogenezie główną rolę odegrali Słowianie, którzy dokonali asymilacji ludności pochodzenia iliryskiego.

RECENZJE

Język macedoński należy do południowosłowiańskiej grupy językowej. Takie niuanse rzutują na postrzeganie i przedstawianie zabytków przeszłości, ale wprawny czytelnik zapewne sobie z tym poradzi. Książka została pięknie wydana i można ją nabyć niemal w każdym przymuzealnym sklepiku na terenie Macedonii. Stanowi wspaniałą pamiątkę z pobytu w tym kraju, zaś dla tych, którzy nie mogą tam dotrzeć, pouczającą lekcję historii dawnej i nowszej. Książka przyda się również biblistom, zwłaszcza nowotestamentalistom. Pokazuje bowiem realia i zabytki, których poznanie ma wielką wartość, aby gruntowniej zrozumieć życie i działalność Apostoła Narodów.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa